

DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2026-1\(115\)-223-230](https://doi.org/10.26642/ema-2026-1(115)-223-230)
УДК 343.35:354(061.1ЄС)

О.М. Лукашук, PhD, ст. викладач
А.К. Ніколаєнко, аспірант

Державний університет «Житомирська політехніка»

Комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу

У статті здійснено комплексний аналіз ефективності антикорупційної політики та впровадження стандартів доброчесності у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку. Методологічною основою дослідження є система OECD Public Integrity Indicators, яка дозволяє оцінити рівень нормативного регулювання, практичного впровадження та ефективності моніторингу антикорупційних механізмів. Встановлено наявність системного розриву між формальним закріпленням антикорупційних інструментів та їх фактичною реалізацією, що є ключовою проблемою сучасної антикорупційної політики. Доведено, що антикорупційні стратегії переважно орієнтовані на традиційні сфери, тоді як нові ризики, пов'язані з цифровізацією, залишаються недостатньо врахованими. Обґрунтовано, що ефективність антикорупційної політики визначається не лише рівнем нормативного забезпечення, а й якістю її практичного впровадження, інституційною спроможністю та ефективністю механізмів контролю. Визначено напрями вдосконалення антикорупційної політики з урахуванням сучасних викликів.

Ключові слова: антикорупційна політика; доброчесність; ОЕСР; показники публічної доброчесності; корупція; інституційна спроможність; державне управління; прозорість; моніторинг; антикорупційні стратегії.

Актуальність теми. У сучасних умовах трансформації систем публічного управління особливої актуальності набуває дослідження ефективності антикорупційної політики та впровадження стандартів доброчесності у міжнародному вимірі. Зокрема, важливу роль у формуванні антикорупційної політики відіграє нормативно-правова база Європейського Союзу, яка передбачає гармонізацію стандартів запобігання корупції, криміналізацію відповідних правопорушень та посилення механізмів фінансового контролю [1].

Однак, незважаючи на високий рівень нормативного забезпечення у більшості країн ЄС, ключовою проблемою залишається розрив між формальним закріпленням антикорупційних механізмів та їх практичною реалізацією. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу інституційних механізмів забезпечення доброчесності та оцінки їх ефективності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика ефективності антикорупційної політики та впровадження стандартів доброчесності перебуває у центрі уваги міжнародних організацій та наукової спільноти. Важливу роль у формуванні сучасних підходів до оцінювання антикорупційних систем відіграють аналітичні дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку, зокрема звіт «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024» [3], який ґрунтується на системі OECD Public Integrity Indicators [2].

Метою статті є комплексний аналіз ефективності антикорупційної політики та впровадження стандартів доброчесності у країнах ОЕСР з метою виявлення ключових тенденцій, проблем та напрямів удосконалення.

Викладення основного матеріалу. Згідно зі звітом Організації економічного співробітництва та розвитку «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024», корупція системно негативно впливає на економічний розвиток і функціонування демократичних інституцій, спричиняючи зниження ефективності державного управління, поглиблення соціально-економічної нерівності та втрату суспільної довіри до влади. У зв'язку з цим країни активізують зусилля щодо формування комплексних антикорупційних систем, однак проблема їх ефективного впровадження залишається невирішеною.

Методологічною основою дослідження є аналітичні підходи, запропоновані у звіті OECD «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024», які базуються на використанні системи Public Integrity Indicators. Зазначений підхід передбачає оцінювання антикорупційної політики за такими ключовими складовими, як рівень нормативного регулювання, практичного впровадження та ефективності моніторингу, що дозволяє здійснити комплексний порівняльний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є дані системи OECD Public Integrity Indicators, які забезпечують кількісну та якісну оцінку стану антикорупційної політики у країнах ОЕСР. Використання зазначених індикаторів дає змогу виявити структурні дисбаланси між регулюванням та його реалізацією, а також визначити ключові тенденції розвитку антикорупційних систем у міжнародному середовищі.

Таким чином, необхідність комплексного дослідження ефективності антикорупційних механізмів, їх нормативного забезпечення та практичної реалізації зумовлює потребу у визначенні ключових напрямів аналізу. Особливу увагу доцільно приділити оцінці таких складових антикорупційної політики, як стратегічне планування, системи внутрішнього контролю, врегулювання конфлікту інтересів, забезпечення прозорості публічної інформації та фінансова підзвітність політичних суб'єктів. У зв'язку з цим, для досягнення поставленої мети дослідження сформульовано такі завдання:

- проаналізувати співвідношення рівня нормативного регулювання та практичного впровадження антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР (рис. 1);
- визначити основні напрями антикорупційних стратегій та їх пріоритетні сфери у країнах ОЕСР (рис. 2);
- оцінити ефективність функціонування механізмів внутрішнього контролю та аудиту, зокрема рівень охоплення внутрішнім аудитом та фактичного проведення перевірок (рис. 3);
- дослідити рівень відповідності країн ОЕСР критеріям щодо регулювання конфлікту інтересів та ступінь їх практичного впровадження (рис. 4);
- проаналізувати рівень прозорості публічної інформації та відкритості даних у країнах ОЕСР (рис. 5);
- оцінити ефективність системи декларування інтересів, враховуючи законодавче забезпечення, моніторинг та фактичне подання декларацій (рис. 6);
- дослідити рівень фінансової прозорості політичних партій, зокрема щодо оприлюднення річних фінансових звітів та звітів про виборчі кампанії (рис. 7);
- здійснити порівняльну оцінку якості антикорупційних стратегій, рівня їх впровадження та ефективності моніторингу в країнах ОЕСР (рис. 8).

На рисунку 1 відображено співвідношення рівня нормативного регулювання та практичного впровадження антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР у 2024 році.

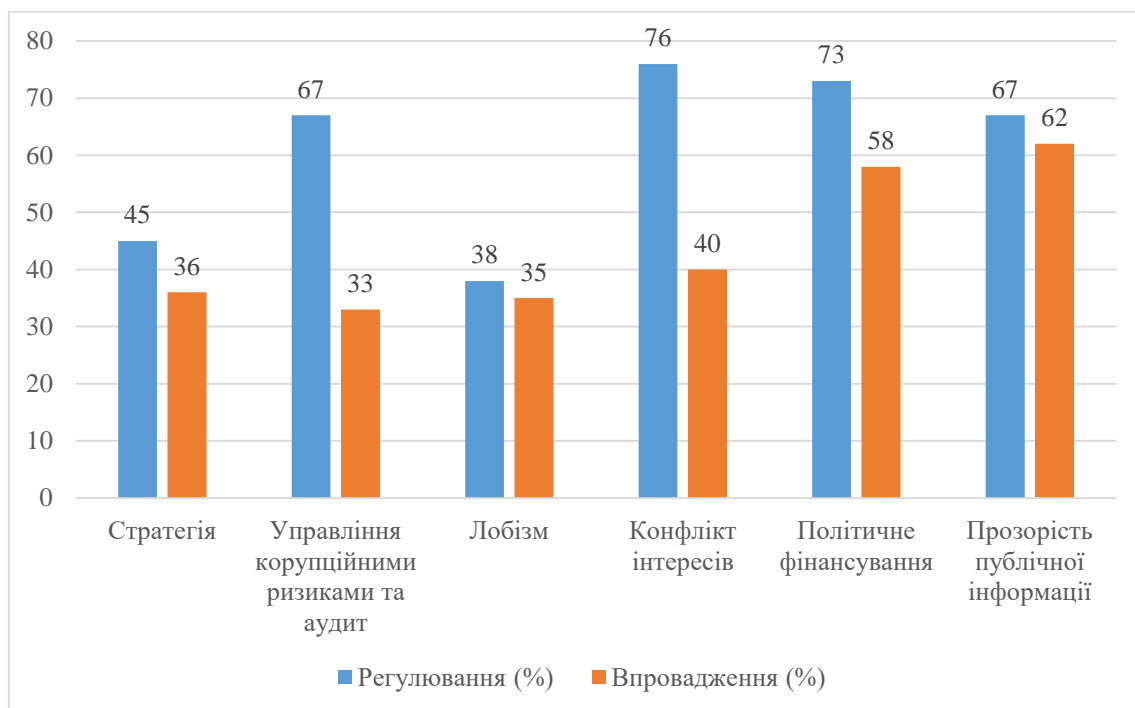

Рис. 1. Співвідношення рівня нормативного регулювання та практичного впровадження антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР у 2024 році, % [3]

Отже, у сфері врегулювання конфлікту інтересів рівень відповідності нормативним стандартам становить 76 % (рис. 1), тоді як рівень фактичного впровадження складає лише 40 %, що свідчить про значну різницю між задекларованими та реалізованими підходами. Подібна тенденція спостерігається і в інших сферах, зокрема у сфері управління корупційними ризиками та аудиту, де рівень регулювання становить 67 %, тоді як практична реалізація обмежується 33 %.

У сфері політичного фінансування, незважаючи на відносно високий рівень нормативного забезпечення на рівні 73 %, рівень впровадження становить 58 %, що також вказує на неповну ефективність існуючих механізмів. Водночас найменший розрив між регулюванням та реалізацією

спостерігається у сфері лобізму, де відповідні показники становлять 38 та 35 % відповідно, що, однак, зумовлено загалом низьким рівнем нормативного регулювання у цій сфері.

Порівняльний аналіз також засвідчує, що навіть у сфері прозорості публічної інформації, яка характеризується відносно високими показниками як регулювання (67 %), так і впровадження (62 %), повної відповідності між ними не досягнуто.

Для з'ясування причин виявленого розриву між нормативним регулюванням та практичною реалізацією антикорупційних механізмів доцільно проаналізувати рівень впровадження стратегічного підходу до протидії корупції у країнах ОЕСР.

На рисунку 2 представлено основні напрями антикорупційних стратегій країн ОЕСР, що відображають пріоритетні сфери запобігання корупції.

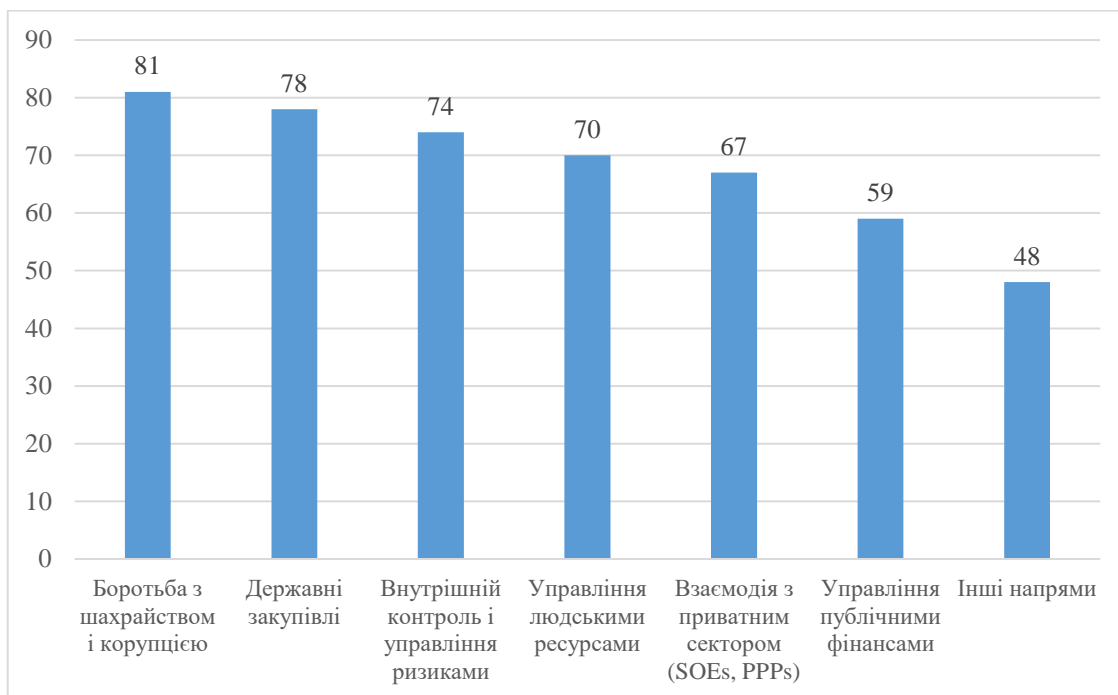

Рис. 2. Основні напрями антикорупційних стратегій країн ОЕСР у 2024 році, % [3]

Проведений аналіз дозволяє встановити, що антикорупційні стратегії переважно зосереджені на традиційних сферах публічного управління. Найбільша частка стратегій спрямована на боротьбу з шахрайством і корупцією загалом, що становить 81 %. Високий рівень уваги приділяється також сфері державних закупівель, де відповідні показники становлять 78 %, що обумовлено високими корупційними ризиками у цій сфері.

Важливими напрямами є внутрішній контроль та управління ризиками – 74 % і управління людськими ресурсами – 70 %, що свідчить про усвідомлення необхідності зміцнення інституційних механізмів доброчесності. Водночас менша увага приділяється таким сферам, як управління публічними фінансами – 59 % та взаємодія з приватним сектором – 67 %. Найменш охопленими залишаються інші напрями, частка яких становить 48 %.

Вагомим елементом забезпечення ефективності антикорупційної політики є функціонування механізмів внутрішнього контролю, зокрема системи аудиту, що дозволяє своєчасно виявляти та мінімізувати корупційні ризики у сфері публічних фінансів.

На рисунку 3 відображено показники рівня охоплення внутрішнім аудитом та проведення аудитів у країнах ОЕСР у 2024 році.

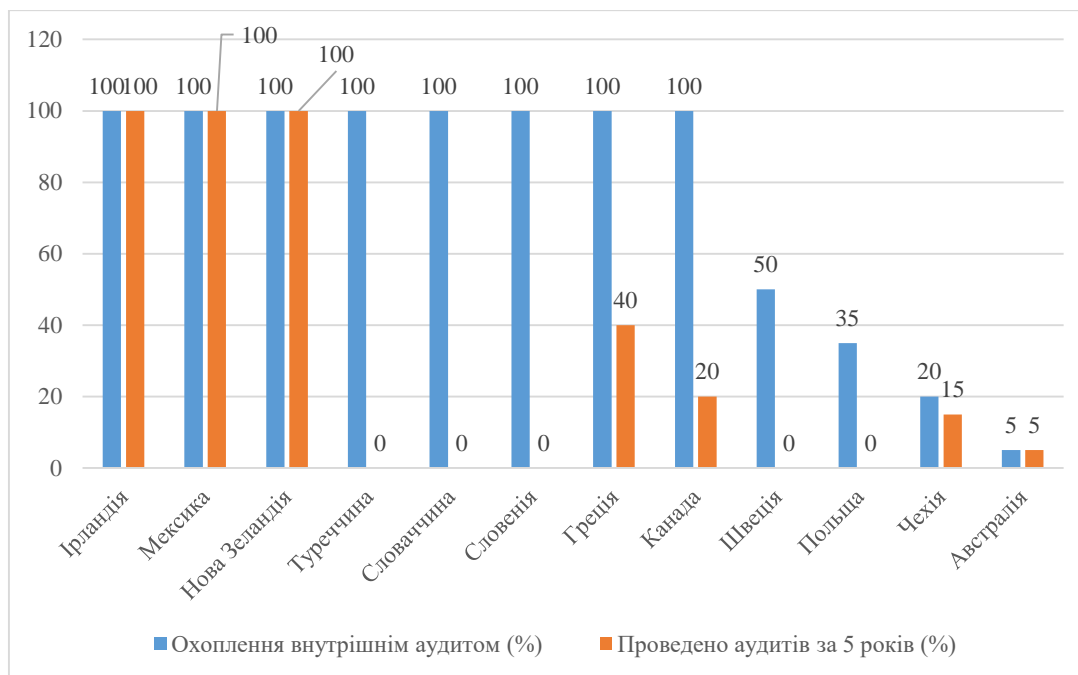

Рис. 3. Рівень охоплення внутрішнім аудитом та проведення аудитів у країнах ОЕСР у 2024 році, % [3]

У ряді країн (рис. 3), таких як Ірландія, Мексика, Нова Зеландія та Туреччина, рівень охоплення внутрішнім аудитом наближається до 100 %, що свідчить про високий рівень інституційного забезпечення контролю за використанням бюджетних коштів. Водночас показники фактичного проведення аудитів за останні п'ять років є нижчими, що вказує на часткову невідповідність між формальною наявністю аудиторських механізмів та їх практичним застосуванням.

У значній частині країн рівень як охоплення внутрішнім аудитом, так і фактичного проведення перевірок є суттєво нижчим. Зокрема, у деяких країнах частка організацій, що пройшли аудит протягом останніх п'яти років, не перевищує 20–40 %, що свідчить про обмежену ефективність системи внутрішнього контролю. Крім того, у ряді країн немає повних даних щодо аудиторської діяльності, що ускладнює оцінку її результативності.

Одним із ключових інструментів запобігання корупції є ефективне врегулювання конфлікту інтересів, що забезпечує мінімізацію впливу приватних інтересів на прийняття управлінських рішень у публічному секторі.

Аналіз частки країн ОЕСР, що відповідають критеріям щодо регулювання конфлікту інтересів та їх впровадження у 2024 році, свідчить про наявність суттєвих відмінностей між країнами. Так у Франції, Литві, Чехії та Португалії рівень нормативного регулювання досягає максимального значення, що становить 1,0, що вказує на повну відповідність міжнародним стандартам. Водночас рівень практичного впровадження у цих країнах, попри те що залишається високим, не завжди повністю відповідає рівню регулювання, що підтверджує існування певного розриву між формальними вимогами та їх реалізацією.

У більшості країн, зокрема в Іспанії, Польщі, Естонії та Нідерландах, спостерігається типовий дисбаланс, за якого показники регулювання перевищують рівень впровадження. Це свідчить про наявність обмежень у практичному застосуванні антикорупційних інструментів.

Водночас у ряді країн, таких як Данія, Швеція та Ісландія, зафіксовано відносно нижчі значення як нормативного регулювання, так і впровадження, що може бути пов'язано з особливостями інституційних моделей або підходів до регулювання конфлікту інтересів.

Наступною складовою сучасної антикорупційної політики є забезпечення прозорості діяльності органів державної влади шляхом відкритого доступу до публічної інформації.

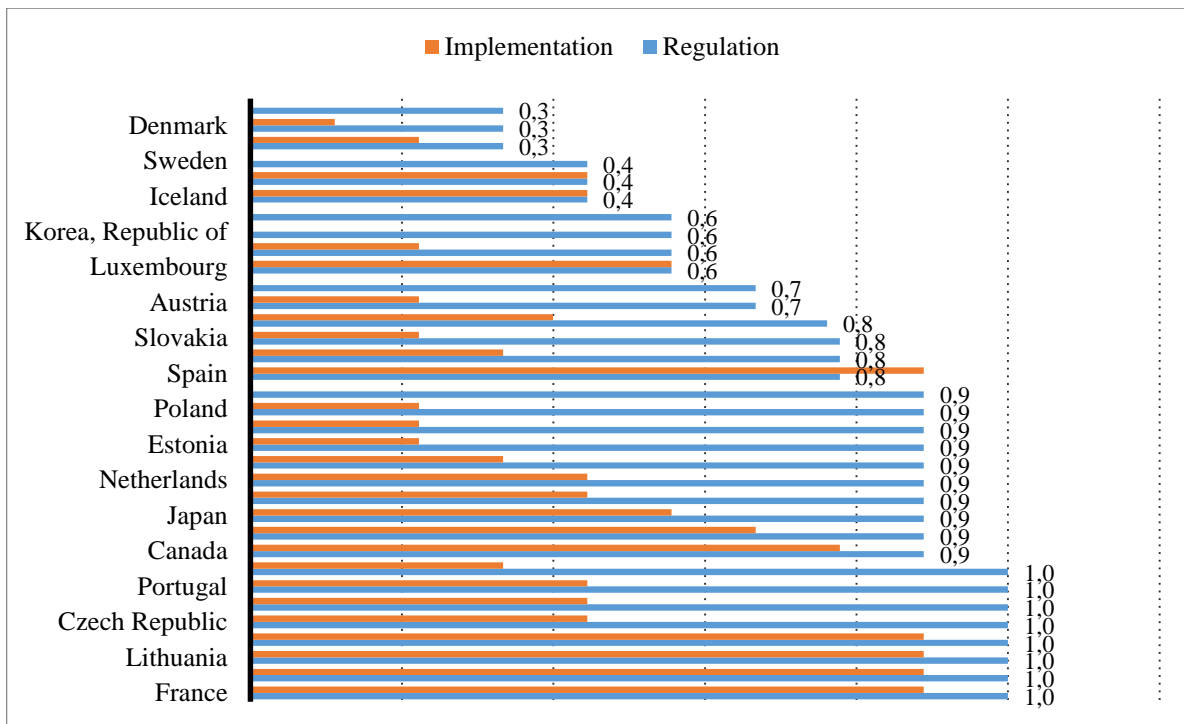

Рис. 4. Частка країн ОЕСР, що відповідають критеріям щодо регулювання конфлікту інтересів та їх впровадження у 2024 році, за країнами [3]

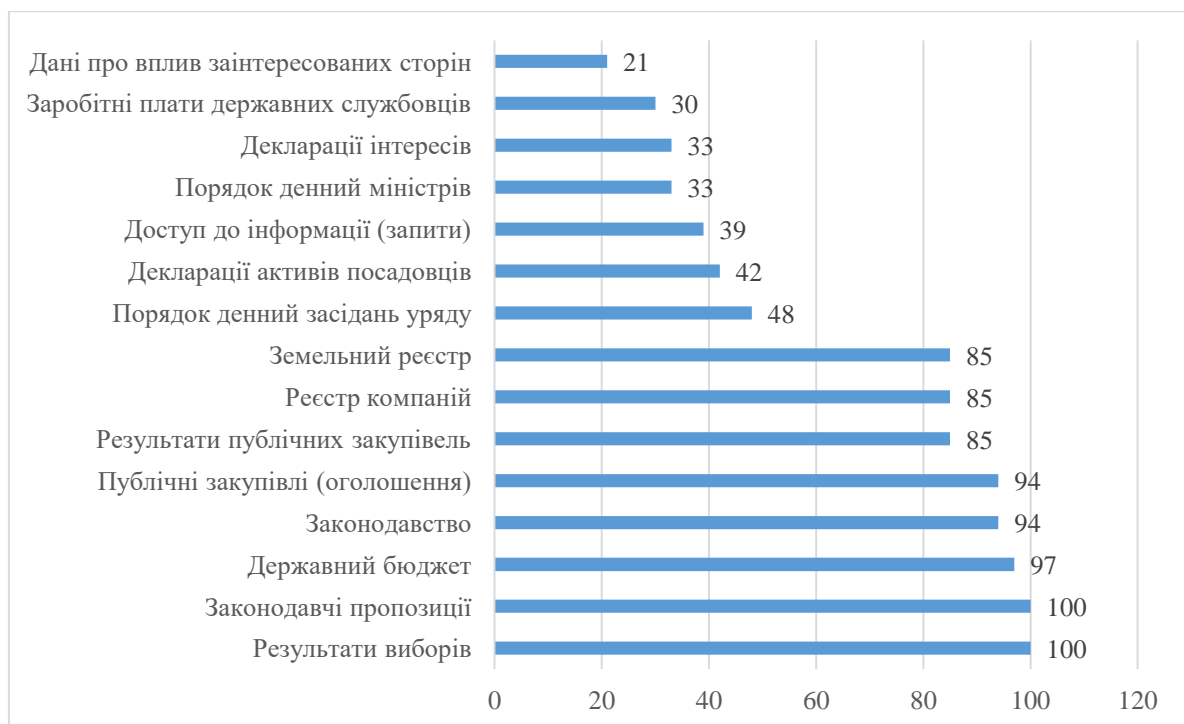

Рис. 5. Рівень проактивного оприлюднення публічних даних у країнах ОЕСР, % [3]

Зокрема, результати національних виборів та законодавчі пропозиції оприлюднюються у 100 % країн ОЕСР (рис. 5), що свідчить про високий рівень прозорості у політичній сфері. Значна увага приділяється також оприлюдненню бюджетної інформації, де відповідний показник становить 97 %, а також доступу до законодавства та даних про публічні закупівлі, що перевищують 90 %.

Водночас менш поширеним є оприлюднення інформації щодо діяльності органів державної влади та посадових осіб. Зокрема, лише 48 % країн публікують порядок денний засідань уряду, 42 % – декларації

активів високопосадовців, а рівень оприлюднення інформації про доходи державних службовців становить лише 30 %. Найнижчі показники спостерігаються у сфері розкриття інформації щодо процесу прийняття рішень та впливу заінтересованих сторін, де відповідний показник становить лише 21 %.

Отримані результати свідчать про нерівномірність розвитку політики відкритих даних та концентрацію зусиль у традиційних сферах, тоді як інформація, що безпосередньо пов'язана з потенційними корупційними ризиками, залишається недостатньо відкритою.

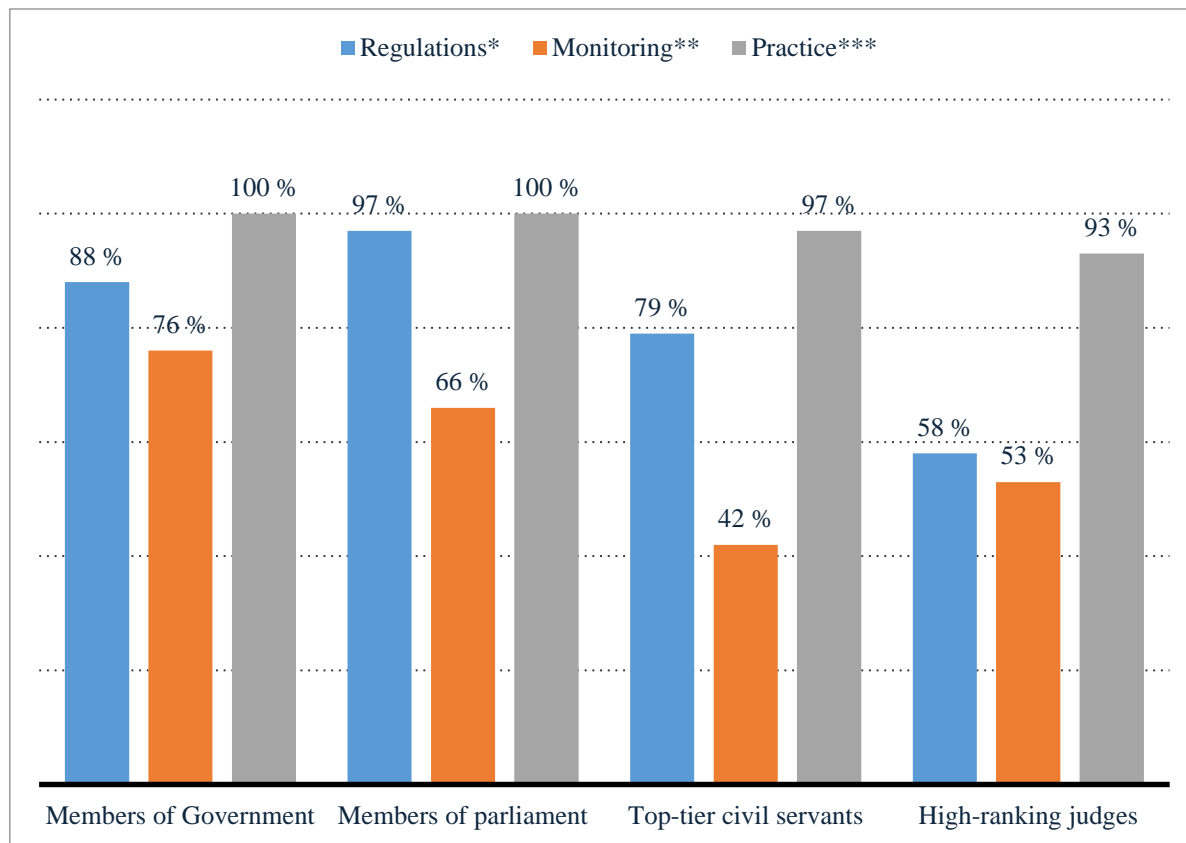

Рис. 6. Частка країн ОЕСР, які мають законодавчі вимоги, моніторинг та фактичне подання декларацій про інтереси у 2024 році, за державними посадами [3]

Встановлено, що найвищий рівень нормативного регулювання характерний для членів парламенту (97 %) та членів уряду (88 %), що свідчить про пріоритетність контролю за діяльністю політичних суб'єктів. Водночас для вищих державних службовців відповідний показник становить 79 %, а для суддів лише 58 %, що вказує на менш розвинене нормативне забезпечення у судовій сфері. Рівень моніторингу є нижчим порівняно з нормативним регулюванням у всіх категоріях посад. Зокрема, для членів уряду він становить 76 %, для парламентарів – 66 %, для вищих державних службовців – 42 %, а для суддів – 53 %. Це свідчить про наявність обмежень у забезпеченні контролю за дотриманням встановлених вимог.

Водночас показники фактичного подання декларацій залишаються високими: 100 % для членів уряду та парламенту, 97 % для вищих державних службовців і 93 % для суддів. Така ситуація може свідчити про формальне виконання вимог за відсутності належного моніторингу їх достовірності.

На рисунку 7 представлено частку країн ОЕСР, у яких політичні партії забезпечують своєчасне оприлюднення річних фінансових звітів та звітів про фінансування виборчих кампаній у 2024 році.

Аналіз здійснено за трьома категоріями: наявність як регулювання, так і практики його реалізації, лише нормативне регулювання, а також наявність регулювання без фактичного застосування. Встановлено, що у 79 % країн ОЕСР існують законодавчі вимоги щодо подання річних фінансових звітів політичних партій, тоді як для звітів про виборчі кампанії цей показник є дещо вищим і становить 82 %. Водночас фактичне поєднання регулювання та його практичного застосування спостерігається лише у 32 % країн для річних звітів та у 29 % – для звітів про виборчі кампанії, що свідчить про обмежену ефективність реалізації відповідних норм. Особливу увагу привертає значна частка країн, де законодавчі вимоги формально існують, проте не підкріплені практичним виконанням. Зокрема, для річних фінансових звітів цей показник становить 42 %, а для звітів про виборчі кампанії – 47 %. Така ситуація вказує на наявність розриву між нормативним забезпеченням і фактичною реалізацією механізмів фінансової прозорості політичних партій.

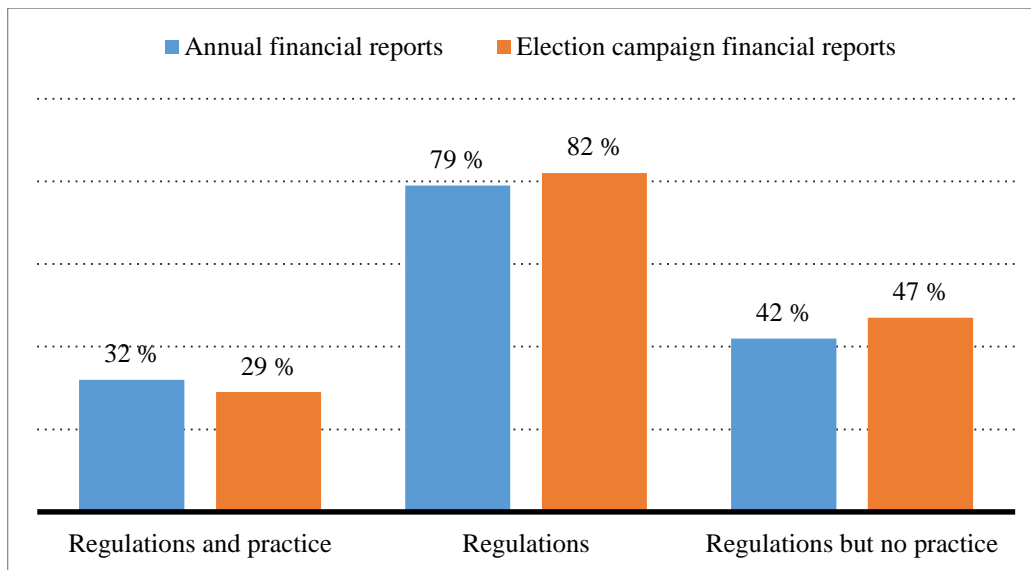

Рис. 7. Частка країн ОЕСР, де політичні партії своєчасно публікують річні фінансові звіти та звіти про виборчі кампанії у 2024 році [3]

На рисунку 8 представлено порівняльну оцінку якості стратегічних антикорупційних програм, рівня їх впровадження та ефективності моніторингу в країнах ОЕСР у 2024 році.

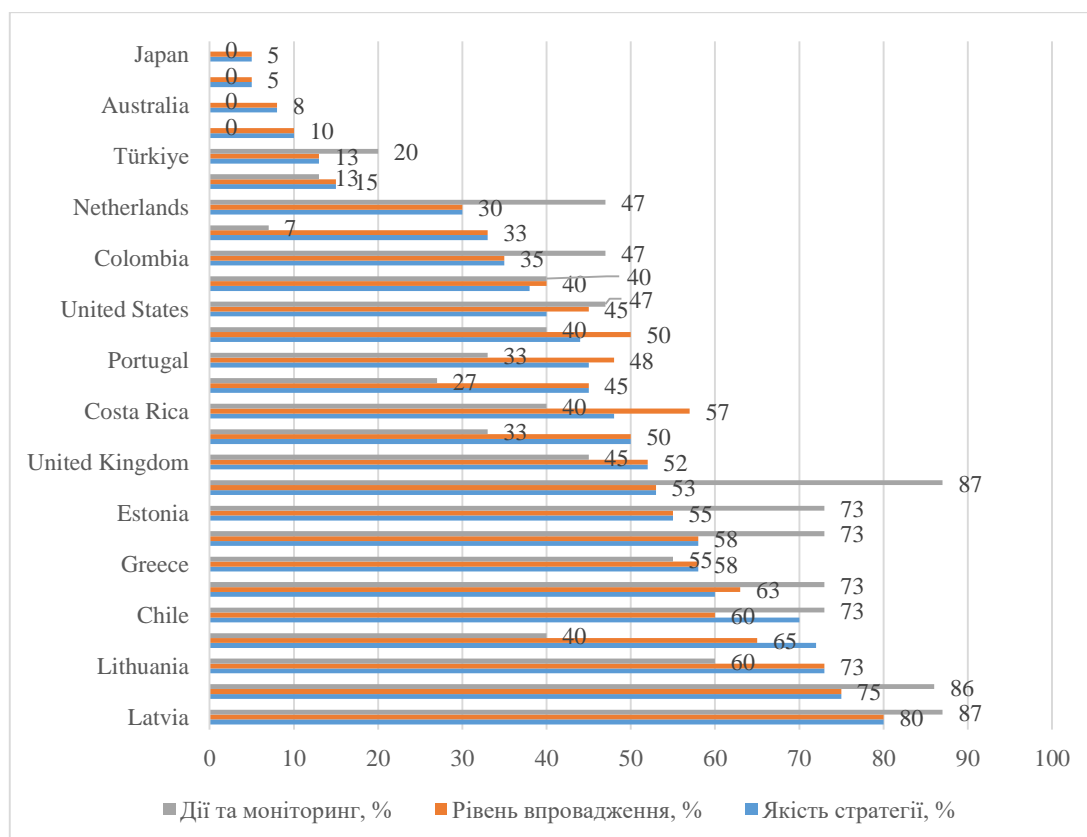

Рис. 8. Частка стратегічних антикорупційних програм країн ОЕСР у 2024 році за якістю стратегії, впровадження та моніторингу [3]

Отримані результати свідчать про суттєву диференціацію між країнами за всіма досліджуваними параметрами. Найвищі показники якості стратегій, рівня впровадження та моніторингу характерні для таких країн, як Латвія, Польща та Литва, де значення відповідних індикаторів наближаються до 0,8–0,87, що вказує на високий рівень інституційної спроможності та системності антикорупційної політики.

У більшості країн спостерігається помітний розрив між якістю стратегічного планування та рівнем його практичної реалізації. Зокрема, навіть за відносно високих показників якості стратегій рівень впровадження та моніторингу є нижчим, що підтверджує наявність проблеми реалізації антикорупційних заходів. Окремі країни характеризуються низькими значеннями усіх показників, зокрема Японія, Данія, Австралія та Німеччина, де рівень якості стратегій, їх впровадження та моніторингу є мінімальним або близьким до нуля, що може свідчити про відсутність комплексного стратегічного підходу або недостатню представленість відповідних даних. Низькі значення окремих країн, зокрема Данії, не свідчать про низький рівень ефективності антикорупційної політики, а можуть бути зумовлені особливостями національної моделі публічного управління. У таких країнах антикорупційні механізми інтегровані у загальну систему управління та функціонують без формалізованих стратегічних документів, що обмежує можливості їх оцінювання за методологією OECD Public Integrity Indicators.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило встановити, що сучасні антикорупційні системи країн ОЕСР характеризуються достатньо високим рівнем нормативного забезпечення, однак їх ефективність значною мірою обмежується проблемами практичної реалізації. Ключовим результатом є виявлення стійкого розриву між формальним закріпленням антикорупційних механізмів та фактичним рівнем їх впровадження, що знижує результативність антикорупційної політики загалом. Аналіз показав, що існуючі антикорупційні стратегії переважно орієнтовані на традиційні сфери регулювання, тоді як нові ризики, пов'язані з цифровізацією, розвитком технологій та взаємодією з приватним сектором, залишаються недостатньо інтегрованими у стратегічні документи. Водночас інструменти внутрішнього контролю, фінансової прозорості та декларування демонструють значну диспропорцію між рівнем нормативного закріплення та ефективністю їх застосування, що свідчить про їх часткову формалізацію. Отримані результати також підтверджують, що навіть у країнах із високим рівнем інституційного розвитку існують обмеження у реалізації антикорупційних заходів, що пов'язано з недостатньою ефективністю механізмів моніторингу та контролю. Додатковим фактором ускладнення є сучасні трансформаційні процеси, зокрема цифровізація та використання штучного інтелекту, які одночасно створюють нові можливості та ризики для забезпечення доброчесності. Таким чином, підвищення ефективності антикорупційної політики потребує переходу від формально-нормативного підходу до результатоорієнтованої моделі, що передбачає посилення інституційної спроможності, удосконалення механізмів моніторингу та адаптацію антикорупційних стратегій до сучасних викликів.

References:

1. European Commission, *EU legislation on anti-corruption*, [Online], available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/anti-corruption/eu-legislation-anti-corruption_en
2. OECD, *Public Integrity Indicators: Methodology and Framework*, [Online], available at: <https://www.oecd.org/governance/ethics/public-integrity-indicators/>
3. OECD, *Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024* (2024), OECD Publishing, Paris, doi: 10.1787/968587cd-en.

Лукашук Оксана Миколаївна – старший викладач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, PhD Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0008-3822-9317>.

Наукові інтереси:

– антикорупція та доброчесність; публічна доброчесність; антикорупційна політика; публічне управління; державна кримінально-правова політика у сфері протидії корупції.

Ніколаєнко Андрій Костянтинович – аспірант Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0006-9796-7366>.

Наукові інтереси:

– антикорупційна політика; інституційні механізми протидії корупції; публічне управління.

Lukashuk O.M., Nikolaenko A.K.

Comprehensive analysis of perceptions, impacts and behavioral aspects of corruption in European Union countries

The article provides a comprehensive analysis of the effectiveness of anti-corruption policy and the implementation of integrity standards in the countries of the Organization for Economic Cooperation and Development. The methodological basis of the study is the OECD Public Integrity Indicators system, which allows assessing the level of regulatory regulation, practical implementation and effectiveness of monitoring of anti-corruption mechanisms. The existence of a systemic gap between the formal consolidation of anti-corruption instruments and their actual implementation is established, which is a key problem of modern anti-corruption policy. It is proven that anti-corruption strategies are mainly focused on traditional areas, while new risks associated with digitalization remain insufficiently taken into account. It is substantiated that the effectiveness of anti-corruption policy is determined not only by the level of regulatory support, but also by the quality of its practical implementation, institutional capacity and effectiveness of control mechanisms. Directions for improving anti-corruption policy are identified, taking into account modern challenges.

Keywords: anti-corruption policy; integrity; OECD, Public Integrity Indicators; corruption; institutional capacity; public administration; transparency; monitoring; anti-corruption strategies.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2026.